

Roman Dzieślewski

Intersociety Energy Conversion Conference, World Energy Conference, International Energy Conference, European Gasification Conference, International Conference on Efficiency, Costs, Optimization, Simulation and Environmental Impact of Energy Systems, International Conference on Energy for Clean Environment i European Biomass Conference. Uczestniczył w ponad 50 konferencjach naukowych za granicą oraz w ponad 80 konferencjach naukowych i naukowo-technicznych w kraju w dziedzinie elektroenergetyki, przedstawiając na każdej z nich referaty zawierające wyniki prowadzonych badań.

Dr hab. inż. Bolestaw Zaporowski był kierownikiem dwóch projektów badawczych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Modelowanie i badania symulacyjne procesów konwersji energii w elektrowniach gazowo-parowych zintegrowanych ze zgazowaniem węgla” (1995-1998) i „Analiza efektywności energetycznej elektrowni i elektrociepłowni zintegrowanych ze zgazowaniem paliwa” (2007-2010) oraz wykonawcą projektu badawczego zamawianego „Bezpieczeństwo elektroenergetyczne kraju” (2007-2008). Obecnie uczestniczy w realizacji zadania badawczego nr 4 w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych Narodowego Centrum Badań i Rozwoju pt. „Zaawansowane technologie pozyskiwania energii”.

W latach 1997-2007 był organizatorem serii pięciu ogólnokrajowych konferencji naukowo-technicznych pt. „Elektrownie parowe, gazowe i gazowo-parowe”, których uczestnikami byli naukowcy i pracownicy energetyki.

Po przejściu na emeryturę w 2007 r. nadal intensywnie pracuje naukowo. Zajmuje się szczególnie analizą efektywności energetycznej i ekonomicznej perspektywicznych technologii wytwórczych dla polskiej elektroenergetyki, publikuje wyniki prowadzonych badań i uczestniczy w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych. Za osiągnięcia naukowe w dziedzinie elektroenergetyki i współpracy z praktyką energetyczną został wyróżniony przez Ministra Energetyki i Energii Atomowej Złotą Odznaką „Zasłużony dla Energetyki” (1981).

Dr hab. inż. Bolestaw Zaporowski jest między innymi członkiem Komitetu Problemów Energetyki PAN oraz Sekcji Systemów Elektroenergetycznych Komitetu Elektrotechniki PAN.

Pierwszy polski profesor elektrotechniki. Roman Dzieślewski (1863–1924)

Zbigniew Białkiewicz
Jerzy Hickiewicz

W periodyku naukowo-technicznym poświęconym elektroenergetyce warto przypomnieć nieco zapomnianą postać Romana Dzieślewskiego, pierwszego profesora elektrotechniki na ziemiach polskich. To jemu zawdzięczamy stworzenie podstaw polskiej elektrotechniki i elektroenergetyki, polskie słownictwo fachowe w tych dziedzinach, a przede wszystkim wychowanie całego pokolenia naukowców i praktyków, którzy budowali polską energetykę w niepodległej Polsce.

Roman Dzieślewski urodził się 18 stycznia 1863 r. w Tarnowie. Był jednym z trzech synów Hieronima i Gabrieli z Morawskich. Wszyscy młodzi Dzieślewscy zostali inżynierami mechanikami. Starszy brat Walerian (1850-1934) był autorem projektu parowej kolei wąskotorowej z Zakopanego przez Kuźnice, dolinę Jaworzynki, Kopę Magury, Halę Gąsienicową, przelęcz Liliowe, południowe stoki Skrajnej i Pośredniej Turni na Przelęcz Świnicką. Projekt upadł wskutek sprzeciwu Towarzystwa Tatrzańskiego.

W 1878 r. Roman Dzieślewski ukończył z odznaczeniem szkołę realną w Jarosławiu. Następnie studiował na Wydziale Budowy Maszyn C.K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Dyplom inżyniera, także z odznaczeniem, uzyskał w 1883 r., w wieku zaledwie 20 lat. W latach 1882-1883 był asystentem w Katedrze Geodezji kierowanej przez prof. Dominika Zbrożka, gdzie zajmował się przyrządami mierniczymi i jednocześnie odbywał praktykę w przedsiębiorstwie budowlanym architekta Wincentego Rawskiego we Lwowie.

Po rezygnacji z asystentury otrzymał z Wydziału Krajowego dwuletnie stypendium naukowe na uzupełnienie studiów za granicą (1883-1885) (w autonomicznej Galicji w cesarstwie austro-węgierskim Wydział Krajowy był w praktyce prowincjonalnym rządem). W czasie stypendium uczęszczał przez trzy semestry na wykłady w Akademii Górniczej w Berlinie, a następnie przez semestr na wykłady z elektrotechniki na Politechnice w Berlinie Charlottenburgu. Tam został asystentem profesora elektrotechniki i mechaniki Adolfa Slaby'ego, uczestnika eksperymentów Guglielmo Marconiego przy próbach przesyłu sygnału radiowego przez Kanat La Manche.

W czasie studiów w Berlinie Dzieślewski brał czynny udział w życiu polskich studentów zgrupowanych wokół Stowarzyszenia Bratniej Pomocy i w cotygodniowych zebraniach, na których wygłaszane były rozmaite odczyty, również o tematyce naukowej. Równolegle pogłębiał wiedzę praktyczną: pracował jako wolontariusz w fabryce telegrafów G. Wehra w Berlinie, a także w fabryce lokomotyw i maszyn w Winterthur w Szwajcarii. Po powrocie do kraju znalazł pracę w warsztatach inż. Rychnowskiego we Lwowie. W latach 1887-1889 odbył wojskową służbę techniczną w austriackiej marynarce wojennej (Austro-Węgry miały dostęp do Morza Adriatyckiego od Triestu do Dubrownika). Po służbie wojskowej był przez 2 lata inżynierem maszynowym i budowlanym w salinach w Wieliczce.

W 1890 r. na wydziale Budowy Maszyn C.K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie powstała Katedra Elektrotechniki. Pierwszy wykład elektrotechniki w języku polskim na ziemiach polskich został wprowadzony w Galicji, na Wydziale Budowy Maszyn, w roku akademickim 1889/1890. Prowadził go – początkowo w wymiarze jednej godziny – docent Franciszek Dobrzyński, który w semestrze zimowym

wykładał teorię maszyn dynamoelektrycznych, a w wiosennym – oświetlenie elektryczne i transmisje elektryczne. Już w roku 1890 r. wykład został przedłużony do 3 godzin tygodniowo, w obydwu semestrach.

W 1891 r. ogłoszono konkurs na obsadę katedry elektrotechniki, który rozstrzygnąć miało Kolegium Profesorów C.K. Szkoły Politechnicznej. Do konkursu zostały zgłoszone dwie kandydatury: dotychczasowego wykładowcy elektrotechniki w C.K. Szkole Politechnicznej, docenta prywatnego elektrotechniki Franciszka Dobrzyńskiego i inżyniera maszyn w salinach w Wieliczce Romana Dzieślewskiego, który – mimo młodego wieku – miał już za sobą 8 lat praktyki technicznej.

Kolegium Profesorów odbyło dwa posiedzenia, w dniach 15 oraz 22 maja 1891 roku, zanim podjęto ostateczną decyzję. W dyskusji były podkreślane zasługi docenta Dobrzyńskiego dla uczelni, jego gruntowna znajomość nauki i metod badań naukowych, jednak wytknięto mu brak przygotowania technicznego. Przy omawianiu kandydatury Dzieślewskiego „dowodzono praktycznej doniosłości jedynej pracy z elektrotechniki przedłożonej przez Dzieślewskiego”, podkreślano jego „zdolności niepospolite” i „celujące studia”.

Dyskusja musiała być zacięta, skoro w trakcie drugiego posiedzenia padł nawet wniosek, aby powołać do konkursu Henryka Merczynga z Petersburga. Wniosek nie został jednak podtrzymany i odbyły się dwa głosowania, odrębnie nad każdą kandydaturą. W pierwszym głosowaniu oddano 16 kartek: 14 z nazwiskiem Dzieślewski, 1 z nazwiskiem Dobrzyński i 1 kartkę pustą. Natomiast w głosowaniu nad drugą kandydaturą 7 kartek zawierało nazwisko Dobrzyński, a 9 – napis „Nikt”. W efekcie Kolegium Profesorów przedstawiło ministerstwu jedynie kandydaturę Romana Dzieślewskiego. W dniu 27 września 1891 r. Roman Dzieślewski – w wieku 28 lat – został powołany na profesora nadzwyczajnego elektrotechniki C.K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie i na stanowisko kierownika Katedry Elektrotechniki. Był to pierwszy polski profesor elektrotechniki na ziemiach polskich.

Profesor Dzieślewski rozpoczął pracę od zorganizowania doskonałego – jak na ówczesne warunki – laboratorium elektrotechnicznego. Umożliwiało prowadzenie ćwiczeń i eksperymentów, podczas

których studenci zapoznawali się z praktycznymi zastosowaniami elektrotechniki. Ponadto starał się o stopniowe zwiększanie pensum wykładowego i zakresu wykładanych przedmiotów. W 1892 r. wykłady objęły: elektrotechnikę ogólną i elektrotechnikę szczegółową, na którą z kolei składały się: maszyny elektryczne, transformatory, oświetlenie elektryczne oraz pomiary elektrotechniczne I i II wraz z ćwiczeniami. Później stopniowo pojawiły się: wykład z budowy elektrowni i ćwiczenia konstrukcyjne z maszyn elektrycznych i siłowni elektrycznych.

Roman Dzieślewski był znakomitym pedagogiem i bardzo dobrym wykładowcą. Jego wykłady odznaczały się wielką jasnością i przejrzystością, były wygłaszane z zaangażowaniem, swadą i dlatego cieszyły się dużą popularnością wśród słuchaczy. Choć o jego nominacji profesorskiej zdecydowała znajomość praktyki w dziedzinie budowy maszyn, to jego wykłady z mechaniki, bardziej skoncentrowane na stronie teoretycznej, były może nawet lepsze niż poświęcone przedmiotom praktycznym. Na inauguracji roku akademickiego 1892/93 profesor Dzieślewski wygłosił wykład „Pogląd na elektryczne przenoszenie siły”, co było ewenementem w czasie, gdy elektrotechnika dopiero zdobywała pozycję na uczelniach. Nominację na profesora zwyczajnego otrzymał w dniu 18 sierpnia 1895 r. Miał wtedy 32 lata. W 1898 roku Roman Dzieślewski wydał podręcznik akademicki „Encyklopedia elektrotechniki, podług wykładów”. Początkowo Katedra Elektrotechniki nie miała asystenta, tak że profesor Dzieślewski musiał nie tylko wykładać, ale też prowadzić ćwiczenia tablicowe i laboratoryjne. Jego pierwszym asystentem był dr Zdzisław Stanecki (w latach 1893-1901), a następnie jego współpracownikami byli późniejsi wybitni profesorowie polskich politechnik. Asystentami byli: Gabriel Sokolnicki (1901-1903), Kazimierz Idaszewski (1903-1904), adiunktem Kazimierz Drewnowski (1907-1914), a asystentem/adiunktem inż. Wacław Günther (1911-1913).

W miarę rozwoju elektrotechniki jako nauki i jej praktycznych zastosowań profesor Dzieślewski wprowadzał coraz nowsze treści do wykładów. Dlatego był bardzo przeciążony zajęciami dydaktycznymi, zwłaszcza, że przez 12 lat prowadził również wykłady z mechaniki teoretycznej. Ponadto pełnił różne funkcje na uczelni. Taka sytuacja doprowadziła do powołania w roku akademickim 1909/10 (według niektórych źródeł w 1908 r.) drugiej katedry elektrotech-

niki pod nazwą Katedra Elektrotechniki Konstrukcyjnej z kierownikiem prof. Aleksandrem Rothertem (później jednym z trzech pierwszych doktorów h.c. Politechniki Warszawskiej). Przejął on wykłady i ćwiczenia konstrukcyjne z maszyn elektrycznych i transformatorów oraz budowy elektrowni. Prof. Dzieślewski zatrzymał tylko wykłady z elektrotechniki ogólnej, oświetlenia elektrycznego i pomiarów elektrotechnicznych.

Dzięki staraniom prof. Dzieślewskiego – na bazie obu katedr – w 1911 r. powstał Oddział Elektrotechniczny, pierwszy w dziejach polskiego szkolnictwa wyższego, na którym kształcili się inżynierowie elektrycy. Stanowił on część Wydziału Budowy Maszyn. W roku akademickim 1915/16 absolwentami Szkoły zostali dwaj pierwsi inżynierowie elektrycy.

Poza pracą dydaktyczną prof. Dzieślewski pełnił w lwowskiej Szkole Politechnicznej wiele odpowiedzialnych funkcji. Prof. Dzieślewski był dziekanem Wydziału Budownictwa Machin, a następnie Wydziału Budowy Maszyn w sześciu jednorocznych kadencjach w latach: 1894/95, 1895/96, 1904/05/06/07/08, oraz prodziekanem Wydziału Budowy Maszyn przez pięć jednorocznych kadencji w latach: 1896/97, 1897/98 i 1908/09/10/11. Ponadto sprawował urząd rektora Szkoły Politechnicznej w kadencji 1901/02 i prorektora w kadencji 1902/03. Łącznie w okresie 1894-1911 pełnił funkcje przez 13 jednorocznych kadencji. Był członkiem Komisji Egzaminacyjnej II egzaminu państwowego (dyplomowego) na Wydziale Budownictwa Machin (1905/06).

W okresie 1897-1914 nastąpił duży rozwój C.K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie: powiększyła się kadra naukowa, liczba placówek uczelni i studentów. Wpłynęła na to sytuacja międzynarodowa i polityczna, w tym liberalizacja stosunku do Polaków w słabnącej monarchii austro-węgierskiej, która liczyła ich przydatność jako żołnierzy w czasie konfliktu zbrojnego. Na podstawie ustawy z 14 kwietnia 1901 r. C.K. Szkoła Politechniczna we Lwowie otrzymała, jak i inne wyższe szkoły techniczne w Austrii, prawo nadawania stopnia naukowego doktora nauk technicznych (*doctor rerum technicarum*). W czasie sprawowania przez prof. Dzieślewskiego funkcji rektora odbyły się dwie pierwsze obrony prac doktorskich z dziedziny inżynierskiej. Uroczysta promocja pierwszych polskich doktorów nauk technicznych odbyła się 5 lipca 1902 r.

Roman Dzieślewski był także członkiem licznych organizacji i autorem projektów z rozmaitych dziedzin. W 1892 r. współtworzył projekt budowy kolei elektrycznej we Lwowie (pierwszy tramwaj ruszył w 1894 r.). W 1894 r. włączył się do Komitetu Organizacyjnego Pierwszej Wystawy Krajowej (sekcja maszynowa i elektrotechniczna). Przez 16 lat, jako członek Rady Słotecznej Miasta Lwowa, był referentem spraw technicznych miasta, m.in. odnośnie rzeźni, wodociągów, gazowni i elektrowni. W 1901 r. jako rektor Szkoły Politechnicznej był z urzędu posłem do Sejmu Krajowego. Zajmował się projektem organizacji miejskiego Urzędu Budowniczego. W 1905 r. opublikował w „Stowie Polskim” artykuły na temat organizacji i stanowiska urzędów technicznych w administracji Lwowa, a w 1910 r. przedstawił dwa projekty reformy Miejskiego Urzędu Budowniczego.

W czasie wojny założył w 1915 r. demokratyczny Związek Stałej Delegacji Pracowników Państwowych i został jego prezesem. Utworzona została społeczno-charytatywna „Przystań Pracowników Państwowych”, która była rzecznikiem interesów tych pracowników wobec państwa (również po wojnie). Był współzałożycielem Zakładów Wodociągowych Zagłębia Borystawskiego (roponośnego).

Profesor Dzieślewski był czynnym działaczem społecznym, zwłaszcza w organizacjach związanych z techniką, głównie z elektrotechniką. Już od 1880 r. należał do Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie, a w latach 1895-96 był jego sekretarzem. W 1901 r. zawiązała się w Towarzystwie grupa elektrotechników, zwana też gronem, której członkowie spotykali się dla omówienia spraw fachowych. Skupiła znanych elektrotechników M. Altenberga, K. Drewnowskiego, R. Dzieślewskiego, T. Gayczaka, W. Günthera, G. Sokolnickiego, J. Tomickiego i innych. W 1901 r. grupa zajęła się intensywnie słownictwem elektrycznym, przestudiowała i uzupełniła „Niemiecko-polski słowniczek wyrazów technicznych i terminów naukowych z dziedziny magnetyzmu, elektryczności i elektrotechniki” opracowany przez T. Żerańskiego na Politechnice w Darmstadt. W 1902 r. zajmowała się redagowaniem wydawnictwa „Przepisy dla urzędzeń elektrycznych zasilanych z Miejskiego Zakładu Elektrycznego we Lwowie”. Prowadziła nadal prace w dziedzinie słownictwa i stała się stopniowo Sekcją Elektrotechniczną Towarzystwa Politechnicznego. Formalne powołanie Sekcji nastąpiło w 1908 r. W 1907 r. prof. Dzieślewski otrzymał godność członka honorowego Towarzystwa

za wybitne zasługi dla jego rozwoju i działalności. W okresie 1916-1920 był członkiem Wydziału Głównego (tj. zarządu) Towarzystwa. W okresie 1914-1920 lwowska Szkoła Politechniczna była czynna tylko dorywczo, gdyż w latach 1915/16 i 1916/17 została zajęta na szpital wojskowy. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. została przemianowana na Politechnikę Lwowską, a wydział zmienił nazwę na Wydział Mechaniczny. Prof. A. Rothert nie wrócił do Lwowa, a katedra Elektrotechniki Konstrukcyjnej została zlikwidowana.

Za to Oddział Elektrotechniczny – dzięki staraniom prof. Dzieślewskiego – uzyskał znakomitą obsadę. Jego dawni asystenci po latach w przemyśle i energetyce wrócili na uczelnię, objęli nowe katedry i otrzymali nominacje profesorskie. W 1919 r. powstała Katedra Pomiarów Elektrotechnicznych z laboratorium z kierownikiem prof. Kazimierzem Idaszewskim, a w 1920 r. Katedra Oświetlenia Elektrycznego (później Urządzeń Elektrycznych) z kierownikiem prof. Gabrielem Sokolnickim. Prof. Dzieślewski zostawił sobie tylko kierownictwo Katedry Elektrotechniki Ogólnej oraz wykład i ćwiczenia z elektrotechniki ogólnej. Pierwsza inauguracja roku akademickiego Politechniki Lwowskiej odbyła się 10 grudnia 1920 r. Nowy statut, który wymieniał trzy istniejące Oddziały Wydziału Mechanicznego: Maszynowy, Naftowy i Elektrotechniczny, został zatwierdzony 28 czerwca 1921 r.

W 1919 r. prof. Dzieślewski kandydował do Sejmu w Warszawie. W 1919 r. został członkiem Koła Lwowskiego SEP, które było jednym z sześciu kół założycielskich (obok krakowskiego, łódzkiego, poznańskiego, sosnowieckiego i warszawskiego). W tym samym roku również uczestniczył jako przedstawiciel Towarzystwa Politechnicznego w Zjeździe Założycielskim SEP (nr 69 na liście uczestników). Brał udział w pracach Komisji Zjazdowej, która przedłożyła Zjazdowi propozycję terminów z dziedziny elektrotechniki. Zjazd postanowił „przyjąć jako obowiązujące cały ogół elektrotechników polskich 32 zaproponowane przez Komisję terminy”. Przewodniczył także Komisji do spraw Związku Zawodowego Inżynierów Elektryków (późniejszego Związku Polskich Inżynierów Elektryków). Jako członek SEP opracował projekt ustawy o ochronie tytułu inżyniera. Na początku 1924 r. został członkiem nowo utworzonego Polskiego Komitetu Elektrycznego (PKE), któremu przewodniczył prof. K. Drewnowski.

Prof. Dzieślewski zastępuje słusznie na miano nestora polskiej elektrotechniki. Był pierwszym polskim profesorem elektrotechniki i zastąpił się przy tworzeniu polskiego słownictwa elektrotechnicznego. Wydał obszerny podręcznik z elektrotechniki na poziomie akademickim, jeden z pierwszych w języku polskim. Przyczynił się do rozwoju specjalności elektrotechnika w Szkole Politechnicznej we Lwowie, w szczególności do utworzenia Oddziału Elektrotechnicznego. Zgromadził wokół siebie zespół młodych zdolnych adeptów elektrotechniki, którzy stali się uczonymi o europejskiej stawie. Przez wiele lat, jako profesorowie Politechniki Lwowskiej, a po drugiej wojnie innych polskich politechnik, wychowali całe pokolenia polskich elektryków. Profesor Dzieślewski jest uważany za twórcę nauczania elektrotechniki w Polsce na poziomie akademickim.

Z małżeństwa z Marią Jadwigą Ipoorską Lankiewicz (ślub 2 marca 1897 r.) miał troje dzieci: Danutę, Zygmunta Powatę-Dzieślewskiego (por. dypl.) i Grażynę. Roman Dzieślewski zmarł nagle 8 sierpnia 1924 r. w wieku 61 lat w majątku żony we wsi Kasinów pod lwaciewiczami na Polesiu. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie w grobowcu Zdzistówskich. Uważał nazwisko Dzieślewski za zniekształcone przez Niemców i dlatego powrócił w 1923 r. do rodzowego nazwiska Zdzistówski. Potomności znany jest jednak jako Roman Dzieślewski.

Publikacje Romana Dzieślewskiego:

1. Kilka słów o węgielnicy zwierciadlanej, Przegląd Techniczny, Warszawa 1888.
2. Encyklopedia elektrotechniki, podług wykładów. Wyd. W. Januszewski i K. Miński, Lwów 1898.
3. Sprawozdanie w sprawie budowy kolei elektrycznej w mieście Lwowie. Nakładem Królewskiego Miasta Lwowa, 1892.
4. Udział, organizacja i stanowisko urzędów technicznych w administracji miasta Lwowa. Odbitka ze „Słowa Polskiego” z 1905 roku.
5. Recenzja pracy doktorskiej: Stanisław Fryze, Nowa teoria ogólnego obwodu elektrycznego, Politechnika Lwowska 1923 r. (z odzn.).

Źródła:

1. Czasopismo Techniczne nr 3/1924.
2. Internet, romdz.webpark.pl (fot., biogram, 25 poz. literatury).
3. Przegląd Elektrotechniczny z. 20 1924 (wspomn. pośm., fot.), z. 5 1974
4. Polski Słownik Biograficzny t. VI (biogr.).
5. „Politechnika Lwowska 1844-1945”, Wrocław 1993
6. Z. Poptawski, Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945.
7. Z. Siciński, Wkład Politechniki Lwowskiej w polską elektrotechnikę, Ossolineum, Wrocław 1991.
8. Z. Poptawski, Wykaz pracowników naukowych Politechniki Lwowskiej w latach 1844-1945, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 1994.
9. Politechnika Lwowska – jej stan obecny i potrzeby, Lwów 1932.
10. Pamiętnik V Zjazdu Techników Polskich we Lwowie 1910.
11. Historia SEP 1919 –1959.
12. Zeszyt historyczny nr 1 SEP, 75 lat SEP, Warszawa 1994.
13. Historia elektryki polskiej t. 1, Warszawa 1974.
14. Informacje mgr. inż. Romana Dzieślewskiego, krewnego profesora.
15. Z. Białkiewicz, Prof. Roman Dzieślewski (1863-1924), Informator PTETiS nr 13, grudzień 2005, s. 61-65.
16. Z. Białkiewicz, Prof. Roman Dzieślewski (1863-1924). Praca zbiorowa pod red. J. Hickiewicz, Polacy zastąpieni dla elektryki, wyd. PTETiS Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s.79-84.